

groep: die der *Kapo's* en hun helpers, die zichzelf allerlei voorrechten permitteerde (meer eten, licht werk, een betere slaappleats, betere kleding) en daardoor in feite binnen de door de SS gestelde grenzen parasiteerde op die overige gevangenen. Geen wonder dat van de rijen dier laatsten uit voortdurend werd getracht, de hiërarchie van misdadigers en asociale ten val te brengen – vóór de oorlog gelukte dat alleen in Sachsenhausen, nadien mede in Buchenwald, Dachau en Ravensbrück. In die vier kampen kwam na levensgevaarlijke intriges de macht, voorzover gedelegeerd, bij politieke gevangenen te berusten, hoofdzakelijk bij communisten. Over het algemeen betekende dat een aanzienlijke verbetering, zij het dat er onder die communisten niet weinigen waren die, als er gunsten te verdelen waren, andere communisten voortrokken.

Zo was de groep der gevangenen die in de concentratiekampen tegenover de SS stond, niet homogeen maar verdeeld: verdeeld naar nationaliteit¹, naar categorie, ten dele ook naar levensbeschouwing en politieke overtuiging, maar vooral naar 'klasse' – wij schreven in deel 8 over de 'aristocratie' van de *Kapo's*, de 'middenstand' van hun helpers en van diegenen die zij in 'goede' *Kommandos* hadden laten opnemen, en het 'proletariaat' van de overige gevangenen, en wij gaven een schatting weer volgens welke er op elke tien 'aristocraten' en honderd 'middenstanders' duizend 'proletariërs' waren. Tegenstellingen waren dat van een scherpte die de maatschappij buiten de kampen niet kende – tegenstellingen namelijk die beslissend waren niet voor welstand of armoede maar voor leven of dood.

¹ Wij vermelden in dit verband dat de mannelijke Rijksduitsers onder de gevangenen (dat sloot de Oostenrijkers in) eind '44 in de gelegenheid werden gesteld, dienst te nemen bij de *Wehrmacht*. In Dachau gaven zich volgens de Nederlandse gevangene Nico Rost 'de meeste Duitsers' op, 'nog voordat ze er toe verplicht werden', de meeste Oostenrijkers weigerden. 'Veel communisten' onder diegenen die zich hadden opgegeven, werden afgewezen – zij die aangenomen waren, werden begin december in SS-uniform gestoken. 'Allen', schrijft Rost, 'zijn nu ontuchtterd. Velen van hen zijn al acht of tien jaren in het kamp en ze vragen zich af of ze daarvoor gestreden hebben: om nu in SS-uniform naar het front te worden gestuurd.' (Nico Rost: *Goethe in Dachau. Literatuur en werkelijkheid* (1947), p. 136–38)

In Sachsenhausen waren er volgens de Nederlandse politieke gevangene Edouard de Nève 'maar zeer weinige' politieke gevangenen die zich tot de militaire dienst bereid verklaarden – wèl deden dat 'de meeste groenlappen', d.w.z. misdadigers. 'Er zijn ook Hollanders die zich komen aanmelden. Heel weinig. Maar er zijn er. Twee honner hebben een groene driehoek – misdadigers. Zij worden allen weggezonden. Hollanders, Belgen, Fransen en Russen kunnen geen dienst nemen.' (Ed. de Nève (ps. van Jean Lengler): *Glorieuzen* (1946), p. 407, 443–44)